

Frank Gabriella

Mit tanulnak a magyar történelemről a finn diákok?

Fájdalmasan keveset, és egyre kevesebbet. Különösen igaz ez az állítás, ha a jelenleg forgalomban lévő finn tankönyveket a két világháború között megjelent kiadványokkal¹ vetjük össze. A 20. század első felében az indoeurópai népek tengerében mindinkább egymásra találó finnek és magyarok rendkívül erős száakkal kötődtek egymáshoz. Északi nyelvrokonaink a hasonló történelmi csapások, a megcsonkítottság okán különleges rokonszenvvel fordultak Magyarország felé. A nagyobb lélekszámú, gazdaságilag fejlettebb közép-európai „nagy testvér” sok tekintetben mintául szolgált a függetlenségét csak 1917-ben kivívó Finnország számára. A finn értelmiség fontosnak tartotta, hogy személyesen megismerje, és széles körben megismertesse a magyar kultúra értékeit. A hazafias érzelmű híres magyarok, a nagy tettek és találmányok, s főként a hősi múltból vett történetek és népművészeti alkotások bemutatása a tankönyvekben a finn nemzeti tudat erősítését is szolgálta.

Közép-Európa szovjet megszállása elvágtta egymástól a két országot, és csak az 56-os események fordították újra Magyarország felé a figyelmet. Tartós államközi és személyes kapcsolatok azonban csak a 60-as évek végétől – elsősorban a finn-magyar baráti társaságok és a testvérvárosi kapcsolatok megerősödésével – alakultak ki. A 80-as években egymást érték a kulturális rendezvények, találkozók, számos fordításkötet jelent meg, sok közös film, rádiós és televíziós műsor született. A 90-es évek elejétől viszont mindinkább a politikai-gazdasági kapcsolatokra tolódott a hangsúly. Az EU-hoz való csatlakozása óta Finnország egyre több jelentős befektetést hajt végre határain túl is, főként a finnugor rokonnépek körében. Ugyanakkor a finn iskolai tankönyvekből az Európához való igazodás és a nemzeti identitás egyensúlyának keresése közben szinte teljesen kiszorultak a közös történelmi múltra, szokásokra, a hasonló élethelyzetekre és mentalitásra való utalások.

A társadalmi igények átalakulásával a finn közoktatásban a munkaerő-piaci kondíciókat javító állampolgári ismeretek és egészségügy súlya elsősorban a történelem tantárgy rovására nőtt. A múlt meghatározó eseményeivel a tanulók az általános iskola 9 éve alatt csak az 5–6–7–8. osztályban és mindössze 150 tanórán találkozhatnak. Az iskolák rengeteg tankönyv közül válogathatnak², de a legtöbb helyen az 1998-ban megjelent *Horisontti* című tankönyvet használják (Kauniskangas-Lappalainen-Tiainen: Történelem a kőkorszaktól 1800-ig, ill. Lappalainen-Tiainen-Waronen-Zetterberg: Történelem Napóleontól máig, 2003), ezért ennek magyar vonatkozásait tekintjük át.

Az első meglepetést az jelentheti, hogy a szerzők már i.e. 4000 évvel fésűs kerámiát készítő „kőkorszaki finnekkel” népesítik be a mai Finnország területét,

míg a földművelés és állattartás meghonosítását egy i.e. 1500 körül Európából bevándorló harci baltás népnek tulajdonítják. Az 1100 körül lezáródó őstörténetben más finnugor népről, közös hitvilágról, kultúráról nem esik szó. A fejezet végén mindössze 4 mondat utal a finnek eredetére³. Az ókorról szóló részben a Duna vidékéről, a magyarokra való utalás nélkül, csak a rettegett hun vezér, Attila kalandjai kapcsán esik szó.

A második meglepetés, hogy a középkor bemutatását egy európai nyelvcsoporthoz ábrázoló térkép vezeti be, melyen az uráli nyelvek összetartozása (finn, észt, magyar) feltűnő sötétbarna színnel van kiemelve. A szerzők a vikingek és az iszlám mellett a kalandozó magyarokat tartják az Európát fenyegető legnagyobb veszélynek, és a keresztény Európa megerősödését is az augsburgi vereséghez, illetve az államalapításhoz kötik. Innen kezdve viszont a magyarokról egyetlen szót sem ejtenek. Az egyház térnyerésével, a középkori városok életével, a tudomány fejlődésével, a betegségek leküzdésével foglalkozó részben az északi (svéd, norvég, finn) szabad paraszti léttel már a közép-európai jobbagyság intézményét állítják szembe. Az újkori fejezetekben a társadalmi-politikai-gazdasági fejlődés fő, elsősorban nyugat- és észak-európai irányainak bemutatása mellett általános világnézeti kérdésekre, szellemi áramlatokra (reneszánsz, felfedezések, reformáció, Galilei, Newton), illetve az európai nagyhatalmak (Spanyolország, Anglia, Oroszország, Franciaország) kialakulására fókuszálnak, miközben Közép-Európa sorsa, török fenyegetettsége és vallási sokszínűsége teljesen figyelmen kívül marad. Sem a francia forradalomhoz vezető események kapcsán, sem a következő eseményekkel záruló részben nem történik utalás Magyarországra, de még Közép-Európára sem.

A Horizont 74 részből álló második kötete valamivel többször említi ugyan a magyarokat, de a tárgyilagos tények itt is csak a nagyobb európai összefüggések illusztrálására szolgálnak, és csak nagyon keveset tudnak megmutatni abból a keleti és nyugati elemeket ötvöző kultúrából, melyet a magyarok a török, német és szláv népek szorongató gyűrűjében hoztak létre. A 14–15 éves tanulóknak szóló tankönyvben a hangsúly a világpolitikát meghatározó tényezők átfogó bemutatásán, a finn társadalom fejlődésén és az egyénnek a társadalomban betöltött szerepén van. A fő cél a történelem alakulásáról való gondolkodás fejlesztése. A szerzők ezért nem is törekednek az elmúlt 200 év magyarországi történéseinek részletező bemutatására. Magyarország előbb az európai nacionalizmus és liberalizmus térhódításához kapcsolva, az 1848-as forradalmakat követően az osztrák-magyar monarchia részeként, majd minden magyarázat nélkül az I. világháború nagy veszteseként jelenik meg⁴. (Interneten elérhető segédanyagként a kiadó a magyar királyi koronát, a köztársasági címet és a harmadára zsugorodott ország térképét mellékeli.) A II. világháborúról szóló rész a német orientáció mellett a magyar zsidóság kiirtását emeli ki. A Háború utáni világ című fejezettől kezdve Magyarország a szocialista tábor többi országával együtt szerepel a hidegháború tárgyalásakor, az 56-os események vagy az európai kommunizmus bukásának felidézésekor. Az utalások sorát az Európához való csatlakozás szükségességének gondolata zárja.

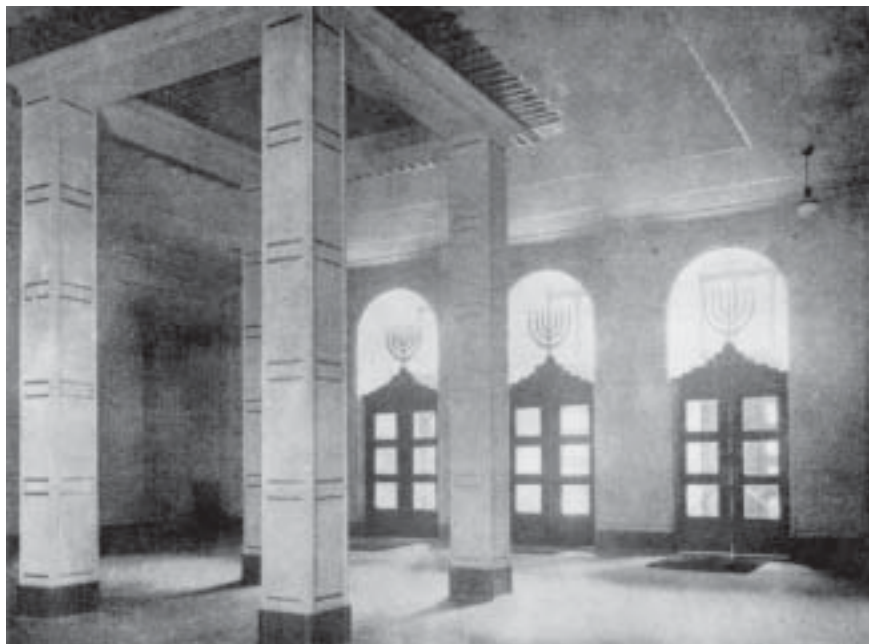
9. osztályban a hagyományos történelemtanítás megszűnik, s helyébe a tudatos állampolgári magatartás kialakítása lép. A 3 évfolyamos középiskola sem kínál újabb ismereteket, csak az általános iskolában tanultak elmélyítését, rendszeresítését segíti. Finnországban csak finnből, matematikából és idegen nyelvből kötelező érettségi vizsgát tenni. A történelem a választható tárgyak között 2006-ban ugyan a pszichológiával holtversenyben az élen áll, de csak a diákok 16%-a⁵ akar számot adni tudásáról. A középiskolai tanulmányokat folytató tanulók tetszésük szerint kombinálhatják a számukra felkínált kurzusokat. Történelem műveltségterületen az általános fejlődési folyamatokat bemutató „Ember, kultúra és környezet”, „Az európai ember” és a „Nemzetközi kapcsolatok” tanegységek mellett csak „A finn történelem fordulópontjai” modul felvétele kötelező. A legtöbb középiskolai tankönyv⁶ 5 egységre bontja a finn történelmet. Rövid visszatekintés után a 19. századtól napjainkig, a rendi társadalomtól a modern nemzetállam kialakulásán át a demokratikus Európába vezető útig követi nyomon a fő fejlődésvonalakat, Finnország politikai, gazdasági, kulturális és nemzetközi helyzetének változásait. A finn történelem 3 legfontosabb állomásának (1809: nagyfejedelemség, 1917: független köztársaság, 1995: uniós tagállam) tárgyalása során a magyarságról csak az osztrák-magyar monarchia, a német érdekszféra, illetve a szocialista tábor részeként esik szó. A pogány korról, a finnugor rokonsággal, a közép-európai népek életével a középiskolában csak fakultáció keretében vagy szabad idejükben⁷ foglalkozhatnak az érdeklődők.

Valamennyi újabb kiadású finnországi történelem tankönyv sajátossága, hogy elsődlegesen nem ismereteket közöl, nem általános műveltséget, megfellebbezhetetlen igazságokat közvetít, hanem inkább a helyüket kereső fiatalok tájékozódását segíti. Ebből a nézőpontból az emberi haladás tapasztalatait összegző történelem sokkal inkább a világról való gondolkodás elindítója, a jelenhez való kulcs, mint a múlt eseményeinek regisztrációja. Különösen fontos, hogy az olvasmányos, egyéni tanulási utakat kínáló, foglalkoztató finn tankönyvek nem kirekesztenek, nem a kulturális-politikai különbözőségeket, hanem az egységes Európához való tartozás élményét sugallják.

Jegyzetek

- 1 Pl. Sakari: Historian oppikirja. Maalaiskansakouluja varten 1936., Sarva-Niemi: Historian oppikirja lukioluokkia varten 1939.
- 2 A három nagy kiadó (Otava, WSOY, Tammi) számos tankönyvsorozatot adott ki 5–8. osztályosoknak: Aikakirja (Krónika), Aikamatka (Időutazás), Ajasta aikaan (Időről időre), Historiankirja, Historian maailma (A történelem világa), Historian tiet (A történelem útjai), Koulun historia 7–8–9 (Iskolai történelem), Kronikkka 7–8–9, Vuosisadat vaihtuvat (Változó századok – 7–8).
- 3 „A jelenlegi kutatások szerint a finnek génállományukat tekintve nagyobb részt délről bevándorló nyugati népektől származnak. Nyelvüket azonban keleti hatások is érték. A finn nyelv, az ősfinn, a bevándorlók beszélte nyelvekből alakult ki. A finnel rokon nyelven beszélnek pl. Magyarországon és Észtországban.”

- 4 Főként az egykori magyar területek, különösen Erdély elcsatolása miatt. (Fel-tűnő a párhuzam Finn-Karjala elvesztésével.)
- 5 A számokat ld. www.hyol.fi/?id=ajankohtaista
- 6 A középiskolákban használatos tankönyvek: Forum 1. Ihminen, ympäristö ja kulttuuri (Ember, környezet és kultúra), Forum 2. Eurooppalainen ihminen (Az európai ember), Lukion horisontti. Kriisien ja muutosten aika (Kansainväliset suhteet = Nemzetközi kapcsolatok), Lukion horisontti. Torpparista isännäksi. (Suomen historian käännekohtia = A finn történelem fordulópontjai), Forum 5. Suomi esihistoriasta autonomian aikaan (Finnország az őstörténettől az autonómiáig), Forum 6. Argos. Kulttuurit kohtaavat (Kultúrák találkozása), Historia 1–6 (Középiskolai történelem), Edita Aikakirja 1–9 (Krónika), Ihmisen aika (Emberek és korszakok), Ihmisen tiet (Emberek és válaszutak), Kohti nykyaikaa (A jelen felé), Kronos 1–4, Lukion historian kertauskirja (Gimnáziumi történelmi olvasókönyv), Muutosten maailma 1–5 (Változások világa), Muuttuva maailma (Változó világ), Historian tuulet (Történelmi szelek), Historia ja me 5/8, Suomen historia (Finnország története), Uuden ajan historia (Az újkor története).
- 7 Ld. a magyar múlttal foglalkozó finnországi kiadványokat, egyetemi és nép-főiskolai előadásokat, kulturális rendezvényeket (http://fi.wikipedia.org/wiki/Luokka:Unkarin_historia és [wiki/Unkarilaiset](http://fi.wikipedia.org/wiki/Unkarilaiset); <http://www.jyu.fi/hungarologia/linkki.htm> stb.)

A fiúgimnázium templomának aulája